

Poremećaji u ponašanju djece – oblici i uloga prevencije

Željka PINTAR

Dječji vrtić "Kustošija" Zagreb

UDK: 159.922.7:37.015.312

DOI: 10.15291/ai.2850

PREGLEDNI ČLANAK

Primljeno: 24. travnja 2019.

SAŽETAK

KLJUČNE RIJEČI:

*poremećaj ponašanja
djeteta, roditeljstvo u
otporu, prevencija*

Poticanje je djetetova razvoja zadatak raznih odgojnih čimbenika usmjerenih djetetu, prvenstveno obitelji i odgojno-obrazovnih institucija. Ovim se radom ističe djetetova obitelj kao trajna, kontinuirano prisutna odgojna jedinica uz koju je dijete najintenzivnije emocionalno vezano i koja je kao takva najznačajniji sudionik djetetova razvoja, ključan za njegov optimalan tijek. Radom se naglašava uloga obitelji kao zaštitnoga faktora koji osigurava djetetov poželjan razvoj. Ukoliko u svojoj obiteljskoj zajednici dijete ne dobiva potporu potrebnu njegovu razvoju, izvjestan je razvoj njegovih nepoželjnih odnosa u ponašanju. Stoga je potrebno da se djetetovi roditelji, kao njegovi najvažniji odgojitelji, opredjeljuju za angažirano roditeljstvo, odgojiteljstvo aktiviteta, bazirano na emocionalno podržavajućem i odgojno strukturirajućem djelovanju. Takva roditeljska praksa odmiče od nepoželjnoga roditeljskoga odgojnog pristupa, a u ovom radu označenoga kao roditeljstvo u otporu.

UVOD

Suvremena se obitelj suočava s brojnim izazovima. Obilježena je utjecajem sveopće kulture individualizma izražene dominacijom osobnih interesa, težnjom za profesionalnim napredovanjem i materijalnim blagostanjem, što dovodi do toga da se u obiteljskom zajedništvu njezini članovi često nalaze u procijepu između zahtjeva posla i obitelji, privlačnosti uspona u vlastitoj karijeri i ljepote podizanja djece, obiteljskih obaveza i odricanja od mnogih drugih zadovoljstava (Pašalić-Kreso, 2004, prema Maleš, 2012). Unatoč izazovnim okolnostima, društvena su očekivanja od roditelja jasna – poželjnim roditeljskim obilježjima smatraju se poznavanje karakteristika djetetova razvoja, uspostavljanje kvalitetnih obiteljskih suodnosa, primjenjivanje odgovarajućih odgojnih postupaka, odabir najboljih mogućnosti odgoja i obrazovanja djeteta izvan obitelji (Stričević, 2011). Koncept pozitivnoga roditeljstva upućuje na ponašanje koje je temeljeno na najboljem interesu djeteta – podrazumijeva njegu, osnaživanje, nenasilje, priznanje i vođenje uz postavljanje granica djetetu kako bi ono moglo ostvariti svoje pune potencijale (Stričević, 2011). Ipak, u novonastalim okolnostima suvremenoga života vrijeme koje roditelji neposredno provode s djecom znatno je ograničeno te se pokazuje kako su uslijed odvojenosti od roditelja djeca često povučena, usamljena, nemirna, agresivna (Jurčević-Lozančić, 2011). Velik broj obitelji koje žive u siromaštvu, visoke stope razvoda brakova, velik broj djece u jednoroditeljskim obiteljima također su obilježja koja se smatraju pogodnima za razvoj rizičnih ponašanja djece i mladih (Bašić, Ferić, 2004; prema Bašić, 2012). Slabljenjem kvalitete obiteljskoga odnosa od kojega se očekuje da pridonese djetetovu razvoju kvalitetne slike o sebi, samopoštovanja, samopouzdanja, pozitivne orijentacije prema okolini, znanja, vještina i kompetencija, potencira se djetetov neprikladan razvoj. Suvremen pristup prevencije razvoja poremećaja u ponašanju zasniva se na konceptu faktora rizika i zaštitnih faktora, odnosno na reduciranju rizičnih i jačanju zaštitnih čimbenika (Mešić-Blažević, 2007). Kao jedan od ključnih protektivnih faktora koji onemogućavaju razvoj poremećaja u ponašanju istaknuta je upravo djetetova obitelj. Ujedno, obiteljski čimbenici mogu postati i rizični za djetetov razvoj ukoliko roditelji primjenjuju nedostatan nadzor, nedosljednost u odgoju, neodgovorno roditeljstvo, grubu disciplinu itd. (Dadds i sur., 1992, prema Mihić, Bašić, 2008). Kao jedan od najznačajnijih faktora djetetova razvoja, obitelj je u fokusu ovoga rada.

POREMEĆAJI U PONAŠANJU U KONTEKSTU RODITELJEVA ODGOJNOGA STILA

Roditeljstvo podrazumijeva subjektivni doživljaj roditeljstva, roditeljski odgojni stil, roditeljske vrijednosti, aktivnosti i postupke (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). U kontekstu je ovoga rada osobito naglašena komponenta roditeljskoga odgojnog stila, s obzirom na to da se smatra jednom od najkorisnijih pristupa proučavanju odnosa roditelja i djece (Baumrind, 1971; prema Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002). Mnoga istraživanja pokazuju kako roditelj tijekom odrastanja djeteta usklađuje odnos s njim dominantno unutar određenog stila (Žižak, 1993). Roditeljski se stil promatra kroz obilježja roditeljeve emocionalnosti usmjerene k djetetu i načina uspostavljanja odgojnoga nadzora. U sferi emocija govori se o toplini i roditeljskom razumijevanju, podršci, ljubavi i ohrabrivanju ili pak izražavanju neprijateljstva, prosuđivanja i odbacivanja (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Karakter emocionalnih odnosa znatno utječe na djetetovu socijalizaciju emocija koja predstavlja važan preduvjet primjerene interakcije s okolinom (Cohen, 1996; prema Brajša-Žganec, 2003). Djeca koja nisu razvila primjerenu privrženost s odraslim osobama često pokušavaju nadomjestiti te nedostatke u odnosu s vršnjacima čime postaju podložni ranoj i intenzivnoj ovisnosti o vršnjačkoj prihvaćenosti i njihovom utjecaju tijekom djetinjstva (Brajša-Žganec, 2003).

U području nadzora i zahtjevnosti promatra se očekivanje roditelja da se dijete zrelo i odgovorno ponaša te njegov uvid što se u djetetovu životu zbiva (Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002). Postići kvalitetu nadzora zahtijeva roditeljevo ophođenje prema djetetu u kojemu nadzor ne nadmašuje dimenziju topline čime se postiže iskrena djetetova komunikacijska otvorenost prema roditelju koja dovodi do kvalitetnoga i učinkovitoga nadzora (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Uspostava bihevioralne kontrole ponašanja koja podrazumijeva davanje jasnih uputa djetetu o prihvatljivosti njegova ponašanja, pozitivno utječe na njegovo psihosocijalno sazrijevanje jer ono razvija svijest o mogućim posljedicama svoga djelovanja (Barber, 1996, prema Klarin, Đerđa, 2014). Nasuprot tome, psihološka kontrola djeteta potvrđuje se kao značajan mehanizam roditeljskog ponašanja koji je prediktivan za eksterenalizirane probleme u ponašanju mladih (Klarin, Đerđa, 2014). Takva vrsta kontrole podrazumijeva negativan nadzor djetetova psihološkog svijeta koji uključuje roditeljsku nametljivost, manipulativnu kontrolu, prisilu, pasivnu

agresiju (Silk i sur., 2003; prema Klarin, Đerđa, 2014).

Vodeći se izloženim dimenzijama, a u ovisnosti od tipologije ponašanja kojoj roditelj dominantno tendira, najčešće se izdvajaju četiri osnovna odgojna stila – autoritativni, autoritarni, indiferentni i zapuštajući (Maccoby, Martin, 1983; prema Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Autoritarnost stila očituje se u zahtjevnom i restriktivnom ponašanju roditelja koji visoko vrednuju disciplinu i konformizam, uz nepokazivanje mnogo ljubavi i topline. Permisivnost se izražava u toplini, prihvaćanju i odgojnoj bezrestriktivnosti koja vodi do nepostavljanja ikakvih ograničenja ponašanju djeteta (Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002). Nepostojanje pažnje, zanimanja, podrške i postavljanja granica odlika je indiferentnoga, a razumijevanje i topline, odgovornost i dozirana restriktivnost autoritativnoga stila (Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002).

U kontekstu rada, a vodeći se razmatranjem istih dimenzija govorimo o roditeljstvu aktiviteta i roditeljstvu u otporu. Autoritativan odgojni stil razmatramo kao roditeljstvo aktiviteta, oblikovanje životne energije osmišljenim i podržavajućim djelovanjem prema djetetu. Ono podrazumijeva punu integraciju djeteta u životni kontekst roditelja. Roditelj je angažiran, preispituje vlastite vrijednosti i potrebe djeteta, preuzima odgovornost za svoje nepromišljenosti u ophođenju prema djetetu, svestrano se razvija gradeći s djetetom autentičan odnos (Juul, 2008). Svaki drukčiji odgojni obrazac roditeljeva djelovanja manjkav je i za dijete potencijalno štetan. Preostale tipične kategorije roditeljstva podrazumijevaju postojanje svojevrsnoga roditeljeva otpora prema djetetu, njegovoga neprihvatanja potrebnoga roditeljskog aktiviteta i uključenosti koju roditeljska uloga nužno podrazumijeva. Autoritaran roditeljski odgojni stil označava postojanje djelomično aktivnoga otpora prema djetetu – velika roditeljeva aktivna zalaganja odgojno su usmjerena djetetu, što je djetetovu razvoju potrebno, no emocionalitet je postojano negativno prisutan. Takav roditelj nije emocionalno neprisutan, nepostojeći, dijete nije zakinuto za roditeljevu emocionalnost, ali ona se neprikladno iskazuje. U tom su smislu roditelji u antagonizmu prema djetetu.

Popustljiv odgoj predstavlja djelomično pasivan odgojni stil – roditelj je nedovoljno uključen u odgojnu dimenziju odgoja, on je zanemaruje. Postizanje dogovora s djetetom, objašnjavanje zahtjeva pojedine situacije, iznalaženje kompromisa, upućivanje na ograničenja podrazumijeva aktivan roditeljev trud. Navodi se kako je bihevioralna kontrola djetetova ponašanja nužna jer

ga vodi procesom socijalizacije kroz usvajanje normi i standarda ponašanja sukladno okruženju u kojemu roditelj i dijete žive (Klarin, Đerđa, 2014). Zanimarivanjem pružanja odgojne strukture ovaj odgojni oblik djelovanja uobličuje iskazivanje pasivnoga otpora prema nužnosti odgovornoga roditeljstva.

Indiferentnost odgojnoga stila određujemo kao roditeljstvo potpunoga pasivnog otpora prema djetetu, bezosobno roditeljstvo, roditeljstvo u isključenju. Roditelji mimoilaze dijete, ne integriraju ga u svoj životni milje, previđaju ga, ne prihvaćaju ga kao sastavnicu vlastite životne zbilje. To su roditelji sveobuhvatnoga pasivno izraženoga otpora blokirajućega za uspostavu doticaja s djetetom, i time osporavajućega za djetetov poželjan razvoj. Naglašena autoritarnost, permisivnost, ravnodušnost u odgoju djeteta nedostatno odgovaraju potrebama njegova razvoja.

Utjecaji ovako određenih roditeljskih odgojnih stilova na ponašanje djeteta i istraživački su potvrđeni. Pokazuje se kako su djeca odgajana autoritarnim odgojnim stilom češće sumnjičava, povučena, neprijateljska, nezadovoljna, sklona razvijanju osjećaja krivnje i prihvaćanja krivice na sebe, usmjerena emocionalnim problemima zakidajućima za moralni razvoj dok se dominantno permisivno odgojena djeca izražavaju ovisnim, nezrelim, bezustrajnim i nesamopouzdanim ponašanjem (Žižak, 1993). Popustljivost u odgoju potiče djetetovu sklonost impulzivnijem i agresivnijem ponašanju (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Zanimarujući roditeljski odgoj rezultira djetetovim iskazivanjima neprijateljstva i otpora uslijed kojih djeca otežano stječu društvenu kompetenciju i kasniju školsku uspješnost (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Navodeći konzekvence neodgovarajućega roditeljskog pristupa, zapravo se nabrajaju ponašanja koja se mogu odrediti kao poremećaji u ponašanju. Poremećajima u ponašanju podrazumijeva se ponašanje znatno drukčije od uobičajenoga u određenoj sredini, a štetno za osobu i okolinu (Uzelac, 1995, prema Meščič-Blažević, 2007). Govoreći o poremećajima u ponašanju, zapravo podrazumijevamo nerealizaciju djetetovih najboljih razvojnih mogućnost, zakidanje punoga potencijala djetetova razvoja. Internalizirani ili pretežito pasivni poremećaji odnose se na pretjerano kontrolirajuća ponašanja usmjerena prema sebi (depresivnost, anksioznost, povlačenje, beživotnost), dok se eksternalizirani poremećaji očituju u agresivnosti i delinkventnosti. Oba tipa poremećaja povezuje podloga negativne emocionalnosti pa se smatra kako isti čimbenici pogoduju njihovome razvoju. Među najčešćim rizičnim faktorima ističu se problematičnost rane interakcije roditelja i djeteta, konflikti među

roditeljima, depresija majke, nedovoljna uključenost oca u odgoj, hostilnost roditelja, stroga disciplinu (Novak, Bašić, 2008). Dakle, čimbenici rizika često su povezani s karakteristikama roditelja, njihovom emocionalnošću i kontrolirajućim ponašanjem, značajkama obiteljskoga života. Iako je poveznica lošeg roditeljskoga pristupa i otežanoga djetetovog funkcioniranja izvjesna, evidentni su i poremećaji djetetova ponašanja koji nisu izazvani izravnim okolinskim utjecajem. Primjerice, neki autori kategoriziraju hiperaktivnost kao poseban eksternalizirani poremećaj (Doyle, i sur., 1997; Pavuluri i Luk, 1998; Vaughn i sur., 1997, prema Brajša-Žganec, 2003), a njegove je uzroke moguće pronaći, uz patologiju obiteljskih odnosa i socioemocionalnih problema, u području nasljeđivanja, poremećenoga funkcioniranja mozga, neurobioloških poremećaja (Kocijan-Hercigonja, Buljan-Flander, Vučković, 2004). Čak i kada poremećaj ponašanja nije okolinski izazvan, već je njegove uzroke moguće iznalaziti u biološkoj predisponiranosti, uloga obitelji u djetetovu uspješnom nadvladavanju izazova razvoja je nezanemariva. Djetetu je potreban voljeni odrasli, neposredno i trajno prisutan u njegovom okruženju koji primjećuje, potiče i razvija djetetove potencijale.

IZAZOVI DJETETOVA RAZVOJA U OBILJEŽJU NJEGOVE OBITELJI

Djetetov je razvoj suočen s raznim čimbenicima izazova – onim razvojno očekivanim, individualno predisponiranim ili situacijski uvjetovanim. Tako je psihosocijalnom teorijom razvoj prikazan kao pojedinačno nadvladavanje određenih vrsta kriza nastalih uslijed fiziološkoga sazrijevanja organizma i socijalnih zahtjeva okoline (Erickson, 1976; prema Jozić, Milas, Mlačić, 2011). Navedene su krize razvojno očekivane, a njihovo nedostatno nadvladavanje nužno dovodi do neadekvatnosti djetetova ponašanja i stvaranja loših pretpostavki daljega razvoja. Primjerice, tijekom druge i treće godine života dijete uspostavlja nezavisnost u podržavajućoj okolini, u suprotnom razvija osjećaj sumnje i srama što osporava dalji pozitivan razvojni tijek.

Moguća je i individualna predisponiranost djeteta razvoju problematičnih oblika ponašanja ukoliko njegove genetske ili biološke strukture naginju zahtjevnijim preduvjetima razvoja. Temperament je, primjerice, djetetova prirodna karakterističnost koja određuje njegov ponašajni stil definiran načinom

izražavanja emocija i reakcijama na podražaje iz okoline (Vasta, Haith, Miller, 2005). Dijete teškoga temperamenta učestalo je plačljivo, često negativno raspoloženo, uzmiče pred novim iskustvima, ne osjeća se dobro u promijenjenim situacijama, snažno reagira na podražaje iz okoline (Thomas, Chess, 1986, prema Vasta, Haith, Miller, 2005). Takav je temperament opterećujući za uspostavu poticajnog kontakta djeteta i skrbnika koji je izložen doživljaju vlastite neefikasnosti u ophođenju s djetetom. Upravo zbog toga težak temperament može biti indikativan čimbenik razvoja poremećaja u ponašanju.

Zahtjevni situacijski uvjeti, u smislu izloženosti intenzivnim stresnim događajima (razvod, smrt), mogu utjecati na razvoj poremećaja ponašanja ukoliko dijete nije ohrabreno potrebnim podržavanjem okoline. Istraživanja koja su ispitivala utjecaj najtraumatičnijih događaja u životu djeteta (smrtni gubitak roditelja) na razvoj psihičkih poremećaja djece, pokazala su da takva iskustva rijetko imaju dugotrajne psihopatološke posljedice. One se najčešće javljaju ukoliko je događaj povezan sa smanjenom brigom za dijete i indiferentnosti roditelja koji bi se trebao nastaviti brinuti o djetetu nakon smrti drugog roditelja, odnosno s nedostatkom pružanja nužne potpore djetetu (Rutter, 1994, prema Vulić-Prtorić, 2001).

U očekivanim, individualno ili okolinski potaknutim izazovima razvoja, djetetu je potrebna podrška kako bi koristilo svoje pozitivne snage usmjerene konstruktivnom razvoju. Ukoliko se izazovnostima svoga odrastanja dijete negativno adaptira uz dugoročne poteškoće individualnoga ili socijalnoga funkcioniranja, one postaju čimbenik razvoja poremećenih oblika ponašanja. Dijete nužno treba biti okolinski podržano kako bi moglo ostvariti vlastito razvojno blagostanje. Ukoliko primarni odgojitelji, njegovi roditelji, pribjegavaju lošim obrascima ponašanja prethodno objašnjenima odgojnim stilovima, djetetu se evidentno neće iskazivati potrebna razvojna podrška te će okolina (ne) izravno utjecati na razvoj ili intenziviranje poremećaja ponašanja.

PREVENCIJSKA ISHODIŠTA RODITELJSTVA U OTPORU

Skrbiti o konstruktivnom razvoju djeteta, kako je vidljivo, podrazumijeva poticaj angažiranom roditeljstvu i prevenciju roditeljstva u otporu.

Takva je prevencija moguća na nekoliko razina, no prvenstveno obrazovanjem, i to odrastajuće populacije i realiziranih roditelja. Navodi se kako se

UNESCO-vom procjenom obrazovanja za 21. stoljeće između ostalog stavlja naglasak na obrazovanje za život kojemu je cilj podučavanje pojedinca odgovornom i svrhovitom upravljanju vlastitim životom (Rečić, 2006). Takvim je obrazovanjem važno poticati razvoj dobre slike o sebi i drugima, razumijevanje kompleksnosti životnih uloga, pa i one roditeljske, u njihovom višedimenzionalnom shvaćanju. Upravo je gradnja jasne slike o sebi nužan preduvjet konstruktivnih odnosa s drugima. Gdje postojim, za što živim, kako se ostvarujem, osnovna su pitanja koja upućuju na razmatranje vlastite opstojnosti. Osmišljena egzistencijalnost potencijalno je ključna i za kvalitetan roditeljski suodnos. Svaka mogućnost stvaranja kvalitetnih, unapređujućih, skladnih, plodonosnih, psihološki blagodatnih odnosa započinje stvaranjem odgovornoga odnosa prema sebi samome. Promatranje sebe kao (eventualnoga) roditelja započinje razumijevanjem sebe kao osobe što treba biti važna sastavnica pojedinčeva obrazovanja.

Važna prevencijska pretpostavka roditeljstva u otporu također je obrazovanje realiziranih roditelja. S obzirom na to da je kvaliteta roditeljstva direktno vezana uz razvojne ishode i kvalitetu života djeteta, ona se ne bi trebala zasnivati samo na prirodnim, individualnim iskustvom stečenim znanjima roditelja. Sustavno obrazovanje roditelja treba omogućiti razvoj osnovnih znanja, praktičnih vještina i sposobnosti potrebnih za adekvatan pristup djetetu. Također je važno roditelje poticati na razumijevanje vlastitih emocionalnih dispozicija, emocionalnih kapaciteta, sposobnosti za konstruktivno usmjerenje emocionalnih doživljaja. Poznavanje razvojnih tendencija, razumijevanje razvojnoga tijeka i dobnih mogućnosti djeteta spoznajne su komponente s kojima bi roditelj trebao biti upoznat, osobito u suradnji s odgojno-obrazovnim institucijama. Odgojno-obrazovne ustanove moguće su i potreban poticatelj razvoja kompetentnoga roditeljstva (Ljubetić, 2012). One raspolažu mogućnošću podržavanja roditeljeva aktiviteta, poticanja usmjerenoga odgojnog angažmana, samokorektivnoga odgojiteljskog ponašanja. Odgojno-obrazovne ustanove imaju kapacitet i društvenu odgovornost podržati uključeno roditeljstvo autoritativnoga tipa. Iako se navode općeniti zadaci raznih programa obrazovanja roditelja kao što su podučavanje roditelja, usvajanje strategija pomoći djeci u stjecanju razvojnih vještina, pomaganje roditeljima u snalaženju s dječjim ponašanjem vezanim uz dnevnu rutinu, ojačavanje roditeljskih vještina potrebnih za sudjelovanje u dječjoj igri i interakciji (Stričević, 2011), važna osobitost odgojnih institucija je i mogućnost personaliziranoga pristupa rodi-

telju, ovisnoga o njegovim specifičnim karakteristikama, osobitostima obitelji i značajkama djeteta.

ZAKLJUČAK

Poremećaji u djetetovu ponašanju predstavljaju karakteristiku „nesretne“ djece. Kako se navodi u Zaštiti prava i interesa djece s problemima u ponašanju (2012), to su ona djeca čije su potrebe ostale okolinski neprepoznate. Najutjecajniji je okolinski čimbenik djetetova razvoja, osobito u ranom djetinjstvu, prvenstveno njegova obitelj. U izazovima vlastita odrastanja, djetetu je nužna podržavajuće-skrbna okolina. Upravo je zato potrebno naglašavati roditeljski utjecaj u osiguravanju poželjnoga razvoja djeteta. Kako bi se prevenirali loši obrasci roditeljeva odgojnoga djelovanja, ovdje objašnjeni kao roditeljstvo u otporu, a koji su u svezi s nepoželjnim pretpostavkama djetetova razvoja, prvenstveno je važno osmisliti opće obrazovanje pojedinaca koje će im omogućiti osvještavanje vlastita individualiteta i poduprijeti socijalnu konstruktivnost. Nadalje, kada je riječ o ostvarenim roditeljima, potrebno je osposobljavati i poticati odgojno-obrazovne ustanove na odgovornost u uspostavi partnerskih odnosa s obiteljima. Takvom suradnjom odgojne ustanove trebaju podupirati konstruktivno, angažirano roditeljstvo. Potrebno je da potencijalni i realizirani roditelji budu u punoj pozornosti raznih, no prvenstveno obrazovnih, društvenih čimbenika kako bi samoodređujuće prihvatili, primjereno razumjeli i optimalno doprinijeli osiguravanju vlastita i djetetova razvoja.

LITERATURA

- BAŠIĆ, J. (2012). Prevencija poremećaja u ponašanju u školi. U S. Vladović (ur.), *Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju – Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu*, Zagreb: Pravobranitelj za djecu, str. 11-23.
- BRAJŠA-ŽGANEC, A. (2003). *Dijete i obitelj, emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M.; OBRAĐOVIĆ, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- JOZIĆ, S.; MILAS, G.; MLAČIĆ, B. (2011). Odnos Eriksonovih osnovnih snaga ličnosti, emocionalne kompetentnosti i privrženosti prema ljubavnim partnerima u osoba mlađe odrasle dobi. U *Društvena istraživanja*, 3 (113), str. 729-750.
- JURČEVIĆ-LOZANČIĆ, A. (2011). Socijalne kompetencije i rani odgoj. U D. Maleš (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, str. 153-177.
- JUUL, J. (2008). *Život u obitelji, najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Naklada Pelago.
- KLARIN, M., ĐERĐA, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. U *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), str. 243-262.
- KOCIJAN HERCIGONJA, D.; BULJAN FLANDER, G.; VUČKOVIĆ, D. (2004). *Hiperaktivno dijete: uznemireni roditelji i odgajatelji*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- LJUBETIĆ, M. (2012). *Donose li dobre roditelje roditelji?: odgovorno roditeljstvo za kompetentno dijete*. Zagreb: Profil International.
- MALEŠ, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. U *Dijete, vrtić, obitelj*, 67, str. 13-15.
- MEŠČIĆ-BLAŽEVIĆ, LJ. (2007). Pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju adolescenata. U *Pedagoška istraživanja*, 4 (2), str. 301-308.
- MIHIĆ, J.; BAŠIĆ, J. (2008). Preventivne strategije – eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. U *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3), str. 445-471.
- NOVAK, M.; BAŠIĆ, J. (2008). Internalizirani problemi kod djece i adolescenata: Obilježja i mogućnosti prevencije. U *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3), str. 473-498.

- RABOTEG-ŠARIĆ, Z.; SAKOMAN, S.; BRAJŠA-ŽGANEC, A. (2002). Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. U *Društvena istraživanja*, 11 (2-3), str. 239-263.
- REČIĆ, M. (2006). *Obilježja dobrog obiteljskog odgoja*. Đakovo: Tempo.
- STRICEVIĆ, I. (2011). Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja. U D. Maleš (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju, str.125-153
- TATALOVIĆ VORKAPIĆ, S. (2013). *Razvojna psihologija. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Rijeka: Učiteljski fakultet u Rijeci.
- VASTA, R.; HAITH, M.; MILLER, S. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap. Jastrebarsko.
- VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2001). Razvojna psihopatologija: Normalan razvoj koji je krenuo krivim putem. U REFFZ, 40 (17), str.161-186.
- ŽIŽAK, A. (1993). Relacije roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djece. U *Kriminologija i socijalna integracija*, 1 (1), str. 107-117.

BEHAVIORAL DISORDERS IN CHILDREN - FORMS AND ROLE OF PREVENTION

Željka PINTAR

Kindergarden "Kustošija" Zagreb

ABSTRACT

KEYWORDS:

*child behavior disorder,
parenthood in resistance,
prevention*

Promotion of child development is a task of various educational factors directed at a child, primarily family and educational institutions. This paper accentuates the child's family as a permanent, ever-present educational unit with which the child is most emotionally attached and which is, as such, the most significant participant in child development, crucial to its optimum course. The paper emphasizes the role of the family as a protective factor that ensures the child's desirable development. If the child does not receive the support needed for his or her development in the family, certain undesirable behavioral deviations in child's development are likely. It is therefore necessary for the child's parents, as his most important educators, to choose engaged parenting and active upbringing, based on emotionally supportive and structured educational doing. Such parental practice protects from developing an undesirable parental education approach, in this work labeled as parenthood in resistance.